

tør Jørgen Paulsen, og hans arbejde er i mange retninger en virkelig hjælp for danske historikere.

Bogen har undertitlen: Tekst, katalog, billeder. Teksten er en skildring af kunstnerne og treårskrigen, katalogen en fortegnelse over billeder fra krigen, og billederne er mere end et halvt hundrede plancher i stort format med gengivelser af et — yderst repræsentativt — udvalg af krigsbillederne. I teksten berettes om kunstnernes deltagelse i krigen som frivillige eller malende reportere. Foruden en almindelig karakteristik i æstetisk henseende giver forfatteren den baggrund, der tjener til at placere kunstværkerne som historiske kilder. Han er noget tilbageholdende overfor slagmalerierne, dog med en måske for stor tilbøjelighed til at tillægge dem værdi, når det gælder taktikken, hvorimod han med rette fremhæver den store betydning, som billederne af dagligliv i felten har. Mangfoldige vidnesbyrd af kulturhistorisk karakter afspejler sig i disse billeder, som også giver udmærkede indtryk af krigsårenes stemninger. Katalogen er beskrivende, og den kan i mange henseender tjene som mønster; de enkelte beskrivelser gives i en på samme tid kort og udtømmende form uden at blive stereotype. De udvalgte billeder er medtaget med et ligeledes hensyn til alle sider af felttoget og meget vellykkede i reproduktionen.

Bogen om treårskrigen er resultatet af en betydelig arbejdsindsats, så overvældende er materialet. Det opnåede turde stå mål med denne indsats, og museet på Frederiksborg har ofret det et udstyr, der svarer til arbejdet.

Vagn Dybdahl.

Katalog over billeder fra det gamle Århus. I—II. 40 + 78 s. (Komiteen for de lokalhistoriske udstillinger, 1953).

I januar 1952 og januar 1953 blev i rådhusalen i Århus afholdt to udstillinger af lokalhistoriske billeder. Udstillingerne blev under titlen »Det gamle Århus. By og borgere i billeder« netop et vidnesbyrd om, hvor stort et materiale der er bevaret rundt om, dels i byens institutioner, dels hos dens borgere. Publikumstilstrømningen var også et vidnesbyrd om den betydelige historiske interesse, der er til stede, et forhold, som nok kunne give de lokalhistoriske samfund grund til at overveje, om det ikke skyldes mangler i stoffets servering, når de klager over manglende tilslutning særlig fra bykredse. — Komiteen for de to udstillinger har nu udgivet kataloger over de billeder, hvis tilstedeværelse man konstaterede i forbindelse med udstillingen, bind I: topografiske billeder, bind II: portrætter. Gennem katalogerne med deres angivelse af billedernes ejere har udstillingerne fået en blivende værdi, idet der er tilvejebragt et hjælpemiddel, som vil være af betydelig værdi for enhver, der enten arbejder med Århus bys historie, med dansk personalhistorie eller som i det hele arbejder historisk og skal bruge billeder, der kan illustrere byforhold i tiden fra o. 1800 og op. På titelbladet står »foreløbig udgave«, kommer der en senere, kunne man nok ønske en noget fyldigere billedbeskrivelse, særlig gælder det for de billeder, der er i privateje, og derfor ikke er så lettilgængelige. I øvrigt er det et arbejde, man må håbe vil danne skole i andre byer.

Vagn Dybdahl.

Jens Kjær: Slabybogen. Et stykke vestjydsk skolehistorie. 157 s. (Christensens forlag, Struer, 1952).

Da dr. Mathias Steenstrup i 1877 som statens tilsynsførende med højskolerne begyndte sine rejser ud i landet, inddelte han skolerne i to kategorier:

vækkelsesskoler og kundskabsskoler. Staby bondehøjskole anbragte han i den første gruppe, hvad der sikkert ville have forbavset de elever, som havde besøgt den under dens første forstander, pastor H. V. R. Schöler. Denne havde grundlagt skolen i 1852 efter mønster fra Rødding, men den udviklede sig snart i en klar bjørnbaksk retning med kundskabsmeddelelsen som det ledende programpunkt, ja endog med afholdelse af eksamen. Pastor Schölers ledelse varede dog kun i fem år, og i 1857 overtoges den af J. A. Sørensen, der var stærkt grundtvigsk indstillet, og fra hvis tid Steenstrups rubricering må anses for rigtig.

Sideløbende med arbejdet som almindelig højskole begyndte man i Staby allerede tidligt at uddanne vinterlærere til den særlige vestjyske biskoleordning, og under de følgende forstandere udviklede denne gren sig til at blive den vigtigste. Mange ældre lærere ude i landet har fået deres første uddannelse i Staby, og ikke få af dem har indtaget fremragende stillinger i den danske skole. Blandt de kendteste elever findes Jeppe Aakjær og Jens Byskov, som besøgte skolen samtidig. Efterhånden som biskoleinstitutionen efter århundredskiftet trinvis ophævedes, blev det vanskeligere at holde Stabyskolen i gang, og helt galt blev det under første verdenskrig, da mange elever lå inde ved sikringsstyrkerne. Med lønningsloven af 1919 kom endelig de tilbageværende vinterlærerstillinger op i en anstændig lønklasse, og der var derefter almindelige seminarister nok til at overtage dem. Staby's saga var ude — i alt fald som vinterlærerseminarium; der drives dog den dag i dag en efterskole på stedet, for hvilken Stabybogens forfatter har været forstander.

Jens Kjær har valgt at opbygge sin skildring af denne i dansk skolevæsens historie ikke uvigtige skole i en række æraer med de skiftende forstandere som midtpunkt for hver. Det er på denne måde lykkedes at give et ganske godt billede af den set ovenfra, og som supplement hertil har forfatteren bestræbt sig på gennem korrespondance med tidligere elever at få den vurderet under deres synsvinkler. Her kniber det imidlertid lidt, og det er morsomt at se, hvor vanskeligt det kan være så mange år efter at give en realvurdering, alt bliver så let til »Di skjønnne ungdomsdaw, åja« — hvad der også ærligt skrives. Bogen er iøvrigt tydeligt lagt an for de specielt interesserede og er vel nok i højere grad personalhistorie end egentlig skolehistorie; det kan nævnes, at den indeholder en så godt som fuldstændig registrering af eleverne fra 1852 til 1920. Det er et stort arbejde, Jens Kjær har udført med dette stof, og alene det er respekt værd, men også i selve skildringen af skolen har han af de mange brudstykker tegnet et levende billede af det arbejde, der i alvor og målbevidsthed udførtes på Stabyskolen — hovedsagelig af »drenge fra ploven«.

Finn H. Lauridsen.

Alfred Kaae: Ulfborg, sogn og saga. I, 275 s. (Kaaes forlag — Kronhede — Ulfborg, 1952).

Kun den, der selv beskæftiger sig med historisk forskning, forstår måske den uhyre arbejdsindsats, der ligger bag en sognebeskrivelse på 217 store sider — som oven i købet kun er en 1. del. Udenforstående, som læser den samlede tekst let og flydende, vil være tilbøjelig til kritisk at slå ned på småting, og om ikke andet så bebrejde forfatteren, at der er læst dårligt korrektur. Det kan også gøres her — der er for mange trykfejl; men de kan dog ikke afsvække indtrykket af en i typografisk henseende sjældent smuk bog (trykt hos Rasmussen i Ringkøbing). Hertil bidrager ikke mindst en mængde tegninger,